

Název: Dějiny filmových teorií A a Čtení k dějinám filmových teorií

Forma: Přednáška Dějiny filmových teorií A + Seminář Čtení z dějin filmových teorií

Vyučující: PhDr. Petra Hanáková, Ph.D. a PhDr. Kateřina Svatoňová

Časový rozvrh: 2 hodiny týdně přednáška, 2 hodiny týdně seminář

Stručná charakteristika kurzu:

Kurz Dějiny filmových teorií je primárně určen studentům druhých ročníků bakalářského studia a sestává se z přednášky a semináře. Přednáška seznamuje studenty s významnými teoretickými proudy v dějinách myšlení o filmu zejména do roku 1950. Cílem kurzu je představit nejen jednotlivé osobnosti tohoto období a jejich teoretické koncepce, ale i tyto koncepce reflektovat, zasadit je do dobového politicko-spoločenského kontextu a širšího teoretického rámce.

Seminář pak doplňuje jednotlivé přednášky o aktivní práci s konkrétními texty, které se vždy vztahují k jednotlivým obdobím. Schopnost kritického čtení umožňuje studentům osvojit si znalosti dějin myšlení o filmu, lépe pracovat s teoretickými koncepcemi a abstrahovat jednotlivé pojmy, které se v textech objevují. Seminář vyžaduje aktivní práci a pravidelnou přípravu. Jednotlivé texty jsou k nalezení na moodlu v sekci KFS: otázky ke zkouškám, stipendia, atd., v podsekcí Metodologický rozcestník (heslo pro vstup na tyto stránky obdržíte na první hodině).

Forma atestace:

Přednáška: zkouška (ústní zkouška)

Seminář: zápočet (za aktivní účast na semináři), zkouška (písemná práce)

Požadavky k atestaci:

Přednáška: ústní zkouška z jednoho z tematických okruhů (1-10), které budou v tomto semestru přednášeny

Seminář: písemná práce v rozsahu 10 normostran. Její téma si lze vybrat podle následujících okruhů:

- analýza teoretického textu, který byl napsán ve sledovaném období a nebyl čten na semináři
- komparace více textů či teoretických koncepcí ze sledovaného období
- tematicky zaměřená práce na jeden pojem, teoretický koncept, problém, který je zásadní pro toto období

U písemné práce dodržujte citační normu závaznou pro KFS, kterou naleznete na Rozcestníku KFS (http://film.ff.cuni.cz/rozcestnik/metodika/biblio_citaceKFS.pdf)

Témata přednášek:

1. Co je to teorie?

tematické okruhy: definice teorie, co je užitečná teorie, teorie vs. praxe, měkká a tvrdá teorie.

povinné texty na seminář:

Petříček, Miroslav: Ostrovy neboli pevnina. In: *K čemu dnes humanitní vědy?* Praha: Filozofická fakulta UK v Praze – Togga 2008.

2. Jak to vše začalo aneb počátky filmové esejistiky ve Francii (přibl. léta 1907-1919) a dalších zemích

- Canudo, Yhcam, Vuillermoz, L'Herbier, raný Delluc

tematické okruhy:

vztah mezi tradičními uměními a filmem jako „šestým“ či „sedmým“ uměním, přemýšlení o pozici diváka (elitistická x demokratická pozice), film jako narativní umění nebo umění obrazu osvobozeného od příběhu, utopická uvažování o globalizační roli filmu – pojem festivalu, atd. futuristické manifesty (<http://www.futurism.org.uk/>).

povinné texty na seminář:

Canudo, Riccioto: *The Birth of Sixth Art*

Delluc, Louis: *The Crowd*

doporučená literatura:

Abel, Richard: *French Film Theory and Criticism*, Vol. I., 1907–1929 (část 1 a 2), Princeton University Press 1988.

3. Rozvoj francouzské „teorie“ filmu v letech 1919-29

- pozdější Delluc, Epstein, Moussinac, Clair, Dulac, etd.

tematické okruhy: především v zacílení na následující pojmy – cinégraphie, photogénie, lyrosophie, zárodečné teze „politique des auteurs“, impressionism, simultanéism, cinéma pur

povinné texty na seminář:

Delluc, Louis: *Fotogenie*

Epstein, Jean: *Dobrý den filme*

Epstein, Jean: *Lyrosophie*

doporučená literatura:

Epstein, Jean: *Poetika obrazů.*

Abel, Richard: *French Film Theory and Criticism*, Vol. I., 1907-29 (část 3 a 4). Princeton University Press 1988.

Matuszewski, Bolesław: Nový historický pramen. *Illuminace* 1993/2, s. 87-91.

4. (Psychologické) uměnovědné přístupy

- V. Lindsay, H. Münsterberg, B. Balázs, R. Arnheim

tematické okruhy: film jako společenský fenomén, vize jeho sociálních rolí, psychologie filmu a diváckého zážitku, vliv Gestaltpsychologie na uvažování o filmu, film a filmová transformace vs. skutečnost, film jako umění a film jako konstrukt

povinné texty:

Balázs, Béla: *Podstata filmu*

Arnheim, Rudolf: *Dnešní umění a film*

doporučená literatura:

Balázs, Béla: *Podstata filmu*

Arnheim, Rudolf: *Film and Reality*

Lindsay, Vachel: *The Art of the Moving Picture* (1916) – kapitola 1 a kapitola 14

Münsterberg, Hugo: *The Photoplay: A Psychological Study* (1916) – kapitola 3

5. Filmová montáž v sovětské filmové teorii;

- S. M. Ejzenštejn, L. Kulešov, V. Pudovkin, D. Vertov (B. Ejchenbaum, V. Šklovskij, J. Tyňanov)

tematické okruhy: vliv futurismu a konstruktivismu, experimenty montážní školy: montáž jako nástroj vytváření filmového prostoru, času a ideologické manipulace, montáž jako prostředek pojmové abstrakce obrazu, materiál filmu, filmová řeč, atrakciony, film jako organismus vs. stroj

povinné texty na seminář:

Vertov, Dziga: *My, Rada tří*. In: Navrátil, A: *Dziga Vertov*, ČsFÚ Praha, 1974.

Ejzenštejn, Sergej: *Nápodoba jako ovládnutí*. *Iluminace* 2000, č. 3.

Ejzenštejn, Sergej: *O zábere*. (In: *Umenie mizanscény II*, DÚ Bratislava, 1999)

Ejzenštejn, Sergej: *Dramaturgy of Film Form*.

doporučená literatura:

Ejzenštejn, Sergej M.: *O stavbě uměleckého díla* (Čs. spisovatel Praha, 1963); *Montáž atrakcií, Montáž 1938, Vertikální montáž* (*Umenie mizanscény II*, DÚ Bratislava

1999); *Dickens, Griffith a my* (*Kamerou, tužkou, perem*. Orbis Praha, 1969);

Mihálik, Peter (ed.): *Sovietska filmová teória dvadsiatych rokov*. (SFÚ Bratislava, 1986);

Pudovkin, Vsevolod: *Film, scenár, réžia, herec*. (Tatran Bratislava, 1983);

6. Výmarská teorie.

- S. Kracauer, W. Benjamin

tematické okruhy:

rané teorie modernity; film a moderní zkušenost; film a moderní společnost; otázka „masové“ kultury, „masové“ společnosti, „masových“ médií; film a tradiční „auratická“ média; recepce nových médií a problém „rozptýlenosti“; sociální a kulturní dějiny filmu

povinné texty na seminář:

Benjamin, Walter: *Umělecké dílo e věku své technické reprodukovatelnosti*. In: *Dílo a jeho zdroj*. Praha: Odeon 1979, s. 17-47.

Kracauer, Siegfried: *Kult rozptýlení*. In: *Ornament masy*. Praha: Academia 2008, s. 275-280.

Kracauer, Siegfried: *Ornament masy*. In: *Ornament masy*. Praha: Academia 2008, s. 66-76.

doporučená literatura:

Benjamin, Walter: *Dílo a jeho zdroj*. Praha: Odeon 1979.

Benjamin, Walter: *Agesilaus Santander*. Praha: Herrmann & synové 1998. Benjamin,

Walter: *Iluminácie*. Bratislava: Kalligram 1999.

Kracauer, Siegfried: *Dějiny německého filmu: od Caligariho k Hitlerovi*. Praha: SPN 1958.

Kracauer, Siegfried: *Ornament masy*. Praha: Academia 2008.

Kracauer, Siegfried: *Teorie filmu. Studijní materiály dramaturgie II*. Praha: SPN 1968.

Buck-Morss, Susan: *The Dialectics of Seeing. Walter Benjamin and the Arcades Project*. Cambridge – London: The MIT Press 1989.

Barnouw, Dagmar: *Critical Realism. History, Photography, and the Work of Siegfried Kracauer*.

Baltimore – London: The Johns Hopkins University Press 1994.

Charney, Leo – Schwartz, Vanessa R. (eds.): *Cinema and the Invention of Modern Life*.

Berkeley: University of California Press 1995.

Willett, John: *Art & Politics in the Weimar Period. The New Sobriety 1917-1933*. New York: Pantheon Books 1978.

7. Jak to bylo u nás?

tematické okruhy: prehistorie: subjektivní jevy optické (Jan Evangelista Purkyně), první reflexe filmového média, scénář jako literární žánr, kubistické inspirace, avantgardní uvažování o filmu

povinné texty na seminář:

Karel Scheinpflug: *Kinematograf vychovatelem*

Karel Teige: *Foto, Kino, Film*.

doporučená literatura:

Anděl, Jaroslav – Szczepanik, Petr: *Stále kinéma: Antologie českého myšlení o filmu 1904–1950*. NFA: Praha 2008.

8. Formalismus, strukturalismus a film.

- F. de Saussure, Ch. S. Peirce, R. Jakobson, J. Lotman, J. Mukařovský

tematické okruhy: teorie znaku a procesu označování (v lingvistice, filosofii jazyka a ve filmu), otázka (filmového) jazyka a řeči, pojmy sémiotiky a ruského formalismu, pražský strukturalismus, filmové dílo jako strukturovaný superznak a jako text, estetika filmu ve srovnání s ostatními uměními, materiál umění jako základ jejich specifiky (Mukařovský),

povinné texty na seminář:

Mukařovský, Jan: K estetice filmu. In: *Studie I*. Brno: Host 2000. s. 442-453.

Mukařovský, Jan: Pokus o strukturní rozbor hereckého zjevu. In: *Studie I*. Brno: Host 2000. s. 463-472.

Mukařovský, Jan: Čas ve filmu. In: *Studie I*. Brno: Host 2000. s. 454-462.

doporučená literatura:

Jakobson, Roman: Úpadek filmu? In: *Poetická funkce*. H a H: Jinočany, 1995.

de Saussure, Ferdinand: *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Odeon, 1989.

Lotman, Jurij M.: *Sémiotika filmu a problémy filmové estetiky*. SFÚ Bratislava, 1975, též VŠMU Bratislava, 1984.

Bernard, Jan (ed.): *Tartuská škola*. NFA: Praha 1995.

Bernard, Jan: *Jazyk, kinematografie, komunikace*. NFA: Praha, 1995.

Cassirer, Ernst: *Filosofie symbolických forem I*. OIKÚMENÉ Praha, 1996.

Eco, Umberto: *Teorie sémiotiky*. JAMU: Brno, 2004.

Lotman, Jurij: „Text v textu“. In: *Tartuská škola*. NFA: Praha, 1995.

Wollen, Peter: „Sémiologie filmu“. In: *Film jako znakový systém*. ČSFÚ: Praha,

1971 Tomaševskij, Boris: *Poetika (Smena Bratislava, 1971)*;

Šklovskij, Viktor: *Theorie prózy (Melantrich Praha, 1948)*;

Tyňanov, Jurij: *O podstatě filmu (Poetika, rytmus, verš. Svět sovětů Praha, 1968)*,

Ejchenbaum, Boris: *Problémy filmové stylistiky (Panorama 1969, č. 2, též P. Mihálik, ed: Sovietska filmová teória dvadsiatich rokov. SFÚ Bratislava 1986)*

9. Film a realita: ontologie filmového obrazu

- Kracauer, Bazin

tematické okruhy:

Pojem mimeze, ontologie uměleckého díla, fotografická povaha filmu, objektivní aparát, dvě koncepce realismu ve filmu (Bazin a Kracauer), filmová řeč ve službách realismu (montáž vs. mizanscéna), film jako extenze světa, film jako re/konstrukce světa, film jako popis události, film jako událost sama, teorie a kritika v neorealismu (Zavattini a Aristarco), (Filmologie: institucionalizace filmové vědy, snahy o vytvoření vlastních odborných termínů (diegeze, filmický/profilmický atd.); psychologie, sociologie, filosofie aj. ve vztahu k filmu; empirické výzkumy; pokračování filmologie v Itálii v 60. letech.)

povinné texty na seminář:

Bazin, André: Ontologie fotografického obrazu. In: André Bazin: *Co je to film?* Praha: Československý filmový ústav 1979, s. 13-19.

Bazin, André: Mýtus totálního filmu. In: André Bazin: *Co je to film?* Praha: Československý filmový ústav 1979, s. 19-24.

doporučená literatura:

Bazin, André: *Co je to film?* Praha: Československý filmový ústav 1979.

Barthes, Roland: Diderot, Brecht, Eisenstein (1973). In.: Philips Rosen, ed. *Narrative, Apparatus, Ideology. A Film Reader.* Columbia University Press, 1986, s. 172-178.

MacCabe, Colin: *Theory and Film: Principles of Realism and Pleasure* (1976). In: Philips Rosen, ed. *Narrative, Apparatus, Ideology. A Film Reader.* Columbia University Press, 1986, s. 179-197.

Casebier, Allan: *Film and Phenomenology. Towards a Realist Theory of Cinematic Representation.* Cambridge University Press, Cambridge (MA) 1991.

Kracauer, Siegfried: *Teorie filmu.* SPN, Praha 1968, zejm. s. 108-116. (Skripta FAMU: Studijní materiály dramaturgie II.)

Merleau-Ponty, Maurice: *Film a nová psychologie* (1945). *Iluminace* 1, 1989, č. 2, s. 12-22.

Stam, Robert: *Film Theory. An Introduction.* Blackwell 2000; kap. *The Phenomenology of Realism*, s. 64-83.

Aumont, Jacques – část z *Aesthetics of film*

případně

Morin, Edgar: *Imaginární člověk filmu.* In: *Film a divák. Čtyři studie ze sociologie a psychologie filmu.* Praha 1967.

Revue internationale de filmologie

Film a divák. Čtyři studie ze sociologie a psychologie filmu. Praha 1967.

Lowry, Edward Brian: *The Filmology Movement and Film Study in France.* Ann Arbor: UMI Research Press, 1985. (1 kapitola viz:

<http://www.kcl.ac.uk/humanities/cch/filmstudies/courses/moderntheory/readings/Cohen-Seat.html>)

Morin, Edgar: *Le cinéma ou l'homme imaginaire.* Minuit 1956.

Cohen-Séat, Gilbert: *Essai sur les principes d'une philosophie du cinéma* dva texty Jeana Depruna, *Cinema and identification* a *Cinema and transference* pův. vydané 1947, viz: <http://www.latrobe.edu.au/screeningthepast/classics/cl0499/hmclintro.htm>

Schefer, Jean Louis: *L'homme ordinaire du cinéma.* Cahiers du cinéma/Gallimard 1980. (část z knihy česky viz: Schefer, J. L.: *Zločinecký život.* *Iluminace* 2003, č. 3.)

10. Film mezi médii: od varieté k počítači

tematické okruhy:

problém hranic média (filmu); „zrození“ a „smrt“ filmu; hybridní povaha médií; intermedialita, multimedialita, remediace; vztah filmu a jiných médií (fotografie, televize, video, elektronická média)

povinné texty na seminář:

Bolter, David Jay – Grusin, Richard: „Imediace, hypermediace, remediace“ *Teorie vědy*. 2005/2.

Elsaesser, Thomas: „Historie rané kinematografie a multimédia: Archeologie možných budoucností“ in Petr Szczepanik (ed.), *Nová filmová historie. Antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*. Praha: Herrmann & synové, s. 113-131.

doporučená literatura:

Bolter, David Jay – Grusin, Richard: *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge – London: The MIT Press 1999.

Williams, Christopher (ed.): *Cinema: The Beginnings and the Future*. London: University of Westminster Press 1996.

Rieser, Martin – Zapp, Andrea (eds.): *New Screen Media. Cinema/Art/Narrative*. London: BFI 2002.

Shaw, Jeffrey – Weibel, Peter (eds.): *Future Cinema. The Cinematic Imaginary after Film*. Cambridge – London: The MIT Press & Karlsruhe: ZKM 2003.

Povinná literatura k těmto kurzům:

Casetti, Francesco: *Theories of Cinema, 1945–1995*. University of Texas Press 1999. (část týkající se látky přednášené v rámci tohoto semestru)

Aitken, Ian: *European Film Theory and Cinema: A Critical Introduction*. Indiana University Press 2002.

+ jednotlivé eseje zadané k četbě na seminář ke každému tématu

Souborná a přehledová literatura:

Abel, Richard: *French Film Theory and Criticism. Volume I.: 1907-1929*. Princeton University Press, 1988.

Andrew, Dudley: *The Major Film Theories: An Introduction*. Oxford University Press 1976.

Aumont, Jacques – Marie, Michel: *Dictionnaire théorique et critique du cinéma*. Armand Colin, 2005.

Braudy, Leo – Cohen, Marshall (eds.): *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. Oxford University Press 1998.

Stam, Robert: *Film Theory: An Introduction*. Blackwell Publishers 2000.